

Varför vi är som vi är

Den evolutionära psykologin kommer tillsammans med hjärnforskningen att i grunden omvärdera den gängse människouppfattning som prånglats ut av 1900-talets beteende- och samhällsvetenskaper, skriver Svante Folin.

Sociobiologin blir myndig i år. För precis tjugo år sedan blev denna kontroversiella, darwinistiska beteendevetenskap ett nyhetsstoff. Den utlösande orsaken var E O Wilsons mastodontlunta Sociobiology – the New Synthesis. Av bokens 697 dubbelspaltiga sidor var det bara de sista 27 som intresserade massmedia – de som handlade om människor. Tanken att vårt beteende, i likhet med alla andra djurs, styrdes av gener, som befrämjade överlevnad och fortplantning, väckte våldsamt anstöt.

Saklitteratur

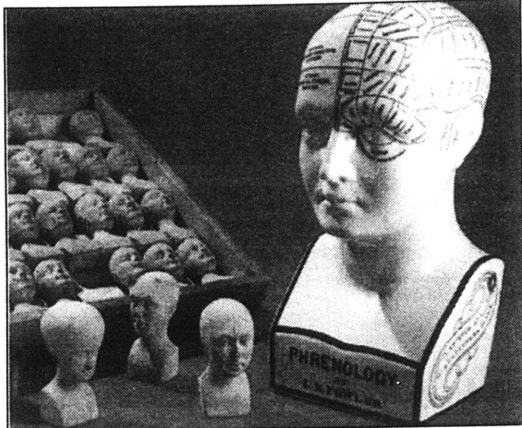
Robert Wright

The Moral Animal: The New Science of Evolutionary Psychology
Pantheon 1994;

De uråldriga föreställningarna om människans absoluta särställning i skapelsen genljöd öno; om vi inte längre hade en ådölig själ, hade vi likväl frigjort oss från det biologiska substratet med hjälp av språk och kultur. Politiskt radikala zeloter, som dominerade universitet och media, fördömde sociobiologin som reaktionär, sexistisk, rasistisk, fascistisk osv.

Wilson hotades till livet och det amerikanska sociologförbundet övervägde på fullt allvar forskningsförbud. Larmet pågick några år tills "hjorden av självständiga tänkare" fick andra mentalhygieniska hot att bekämpa.

Hade Ijusets riddersvakt lyckats likvidera det sociobiologiska kätteriet? Icke – inom forskning- en om infrahumana djurs beteende

Specialiserad hjärna. Den evolutionära psykologin betraktar hjärnan som ett kollektiv av specialdesignade program. Hjärnan är med andra ord inte ett generellt verktyg för allting.

de är sociobiologin sedan länge rådande och obestridd ortodoxi. Även primatprinsen Homo sapiens förehavanden har lite förstulet analyserats enligt det nya paradigmet. Av taktiska skäl föregår den biologiska anstoringen mot det ångsligt bevakade, kulturvetenskapliga citadellet inte under sociobiologins baner; i stället viftas det med vilseledande vimplar som "darwinistisk antropologi", "beteendekologi" och "evolutionär psykologi".

Omvärdering

Den evolutionära psykologin kommer tillsammans med hjärnforskningen att i grunden omvärdera den gängse och genomfalska människouppfattning som prånglats ut av det intellektuella konkursbo, som förvaltas av 1900-talets beteende- och samhällsvetenskaper.

Den nya disciplinen har nu fått en utomordentligt kompetent och läsvärd presentation i The Moral Animal: the New Science of Evolutionary Psychology; författaren Robert Wright är en av den amerikanska vetenskapsjournalistikens stjärnor. Det är

en bok av det sällsynta slag som, i likhet med Richard Dawkins Den själviska genen, kommer att förändra människors sätt att tänka. Ämnet är rimligen det intressantast möjliga – varför vi är sådana vi är. Genom den högupplösta, darwinistiska linsen betraktar författaren med torra ögon fenomen som manligt och kvinnligt, sex och kärlek, vänskap och fiendskap, egoism och altruism, medvetet och omedvetet, moral och skenlighet, bedrägeri och självbedrägeri, xenofobi och rasism, statuskamp och hierarkier.

Den teoretiska utgångspunkten är att beteendet, precis som anatomin och fysiologin, är en produkt av evolution genom naturligt urval. Att beteendet är artkaraktäristiskt framgår av att det existerar arter, som bara kan särskiljas på grundval av olikheter i beteendet.

Tabula rasa

Den officiella, samhällsvetenskapliga modellen utgår från premissen att hjärnan är en i det närmaste totalt plastisk, generell inlärningsmaskin, ett tomt kärl som fylls på av den omgivande kulturen. Människan har ingen natur, hennes beteende bestäms uteslutande av miljön.

Den evolutionära psykologin betraktar däremot hjärnan som ett väldigt kollektiv av specialdesignade program, vart och ett med sitt avgränsade kompetens-

Kan mänskligheten bli passé?

Jag kan med andra ord tänka mig en mänsklighet för vilken Shakespeare blivit passé, skriver Björn Håkanson i denna tidning, Icke. Man kan naturligtvis tänka sig en värld, en verklighet utan Shakespeare. Men den mänsklighet som inte längre förstår Shakespeare har upphört att vara vad vi menar med mänsklighet. Detta, min käre Håkanson, är inte en empirisk sanning utan en definition. Men jag håller det för ett rimligt språkbruk.

LARS WESTERBERG

område. Hjärnan är med andra ord inte ett obegränsat, präglingbart, amorft jag-vet-inte-utan en noggrant specificerad, arkitektonisk skapelse, som huvudsakligen existerar därför att den hjälper sin ägare att överleva och fortplanta sig.

Denna hjärnmodell stämmer väl överens med nya, neurologiska forskningsrön, vilka ständigt uppdagar en närmast otrolig grad av lokaliserad funktionsspecialisering – så behandlas till exempel substantiv och verb av olika delar av cortex.

I den gamla förhånade frenologin med geniknolar och allt nöjde sig Gall med ynka 27 hjärnorgan; i det nya registret över hjärnans yrkesspecialiteter rör det sig om åtskilliga tusental. Hela idén om att hjärnan skulle kunna vara något ändamålsneutralt universalredskap är naturligtvis absurd.

Det finns inga verktyg som är bra till allting – man öppnar inte en konservburk med en målarpensel eller hyvlar ost med en korskrav. Våra hjärnor består alltså av en stor kollektion mentala organ, som bidragit till våra förfäders framgångsrika fortplantning – annars skulle ni inte i denna stund läsa det här.

Konstruktionsarbetet tog ett par miljoner år och var avslutat för ca 100 000 år sedan, då vi uppnådde modern hjärnmagnificens i form en trefaldig schimpanshjärna. Våra hjärnor är med andra ord mycket gamla och är anpassade till jägar- och samlarliv i små, närbesläktade grupper under Pleistocen.

Det främsta selektionstrycket för större intelligens var inte av teknologisk utan av social art. Det är svårt men nödvändigt att leva tillsammans och konsten att hålla ihop en grupp fullblods-egoister fördrar extraordinär psykologisk och diplomatisk finess, vilket knappast krävs för att knacka fram stenoxer, lokalisera bananer och undvika att trampas på leoparder.

Våra hjärnor är alltså inte vad en superdator skulle ha rekommenderat, om den försökt konstruera det perfekta intellektet men datorn är gjord för perfektion, inte selektion. Den behöver inte med till buds stående medel överleva på den afrikanska savannen eller under istiden som medlem av en liten grupp, pyrande av latent konflikter.

Civilisation

Vår hjärnarkitektur har inte hunnit påverkas av sådana nymodigheter som jordbruksrevolutionen och civilisationen, för att inte tala om den vetenskapliga revolutionen och industrialismen. Det cerebrala maskineriet är programmerat för att hantera den miljö, i vilket det opererar 99% av sin existens – jägar/samlarismen.

Diskrepansen mellan vår ursprungliga, mentala design och den hyperteknologiska miljö vi nu lever i är antagligen den yttersta orsaken till mycket av den psykopatologi och vantrivsel, som karaktäriserar moderna människor. Det märkliga är inte att några av oss sitter på därhus utan att vi inte alla gör det. Den mentala eftersläpningen leder ofta till ofunktionella och missanpassade beteenden. Till och

med den mest centrala, biologiska funktionen – fortplantningen – kan gå snett. För att garantera att genstafetten löper vidare har vi utrustats med en mycket imperatorisk könsdrift. Den har, som framgår av världspopulationens storlek, hitintills utfört sitt jobb bara alltför väl.

Evolutionen är en opportunistisk process helt utan förmåga till förutseende; innovationer som p-piller ingick inte i människans ursprungliga livsbetingelse. Följaktligen pågår nu en okristlig mängd tids- och energiförslösande kopulationer, som är genetiskt resultatlösa. I den manliga, sexuella strategin ingår att sprida spermier närhelst tillfälle gives; till den ändan har män utrustats med äggdetektorer i form av ett vaket sinne för kvinnligt fägring – som de förtrollande kokukännibalerna uttrycker det, går det ett rep mellan mannens öga och penis.

Det var dock inte genernas mening att säden skulle spillas på fyrfärgstryck av Playmate of the Month eller att tid som kunde ägnas åt att jaga damer av kött och blod, skulle förslösas framför porrvideos flimmer. När framgångsrika gifta män i medelåldern med en lygfärdig kull ungar plötsligen blir doköra i en flicka som är 25 år yngre, äser vi däremot en perfekt föreställning sponsrad av generna.

Överhuvudtaget är känslornas genernas främsta styrmedel för att dirigera oss i önskad riktning. Medvetandet spelar en betydligt flygsammare roll än vad filosofier kan ana och bondförumfet tror, om inte annat därför att det i varje ögonblick har tillgång till endast en tusendels promille av den inkommande sinneninformation.

Men det är värre än så – självbedrägeri är en psykisk mekanism som evolutionen bringat till fulländning, antagligen därför att det är lättare att lura andra om man först har lurat sig själv. Den medvetna och språkamma delen av hjärnan ter sig i detta perspektiv som en jaktad pressekreterare, som frenetiskt försöker rättfärdiga och rationalisera de aktiviteter som frambringats av den omedvetna majoriteten.

Sanningen

Våra psyken arbetar efter genpragmatiska principer; de är inte finkalibrerade instrument för att söka sanningen. "Sanningen", hur den än definieras, är ett begrepp som det naturliga urvalet saknar intresse för. Om en korrekt verklighetsuppfattning gynnar genspridningen, blir den rådande, annars inte. I största allmänhet är det en ren sinkad om korrekt verklighetsuppfattning och genetiskt självintresse sammanfaller.

Om vi inte är här för att söka och finna sanningen, är vi då här för att bli lyckliga? Inte, evolutionen har utdanat oss till effektiva gentransportörer, transportörens eventuella harmoni är hisnades självmord en bisak. Med Wrights ord: "Människan var naturligtvis inte konstruerad för att vara oavbrutet lycklig i sin ursprungsmiljö; dar som har var oro en ständig motivation och lyckan ett ständigt eftersträvat men oftast undflyende mål. Men människor var designade för att inte bli vansinniga i sin ursprungsmiljö." Hur är det nu?

SVANTE FOLIN

Den svenska sjukan

I Marknadsekonomisk rapport 1994, SUEDOSCLEROSIS II analyserar nationalekonomerna Ingemar Ståhl och Kurt Wickman 90-talets ekonomiska politik mot bakgrund av de bestående strukturproblemen inom arbetsmarknad, nyföretagande, byggande, skulder och räntor. Boken är en fortsättning på den kritik av 80-talspolitiken som samma författare levererade i Suedosclerosis (jan 93).

"Här hjälper inte vitamintiller" (SvD ledarsid 4 jan)
"In den bekäma skuldkroten" (DN huvudledare 4 jan)

Suedosclerosis II, ca 98 kr hf
Finns i den välsorterade bokhandeln

Timbro
08-670 35 00

